

CREDINȚE ȘI PRACTICI MAGICO-RELIGIOASE DIN ZONA MUNȚILOR APUSENI

Cristina Căbulea

Universitatea „Avram Iancu” din Cluj-Napoca

Datele care au stat la baza acestui studiu sunt rezultatul unei cercetări de teren efectuate în regiunea Munților Apuseni în perioada 1995–2003. Localitățile investigate au fost satele Lupșa și Dealul Negru. În urma analizei bogatului material obținut pe teren s-a putut constata faptul că practicile și credințele magico-religioase din zona studiată se înscriu într-o viziune mai largă despre lume și viață, ale cărei coordonate fundamentale sunt *Binele* și *Răul*. Credințele magico-religioase se agregă în jurul unor ființe extramundane, spirite malefice și benefice, care intervin în favoarea sau în defavoarea individului uman, fiind invocate sau apelate în cadrul diverselor practici magico-religioase.

O serie de credințe și practici magico-religioase vizează modalități concrete de intrare sau ieșire din *Rău*, de provocare sau anihilare a Răului, de protecție împotriva Răului, de construire a unei stări de *Bine*. Există așadar o magie agresivă sau ofensivă de cauzare a Răului, o magie divinatorie de prevestire și anticipare a Răului sau Binelui, o magie defensivă și protectoare împotriva Răului, precum și o magie „proiectivă”, ce urmărește prefigurarea unei realități pozitive.

1. MAGIA AGRESIVĂ

Principalele modalități magico-religioase de intrare în Rău, frecvent apelate în localitățile investigate, sunt vrăjitoria și blestemul.

1.1. VRĂJITORIA

Există o varietate de tipuri de acțiuni malefice, care pot fi clasificate în funcție de modul lor de realizare, de agenții implicați și de scopul pe care-l urmăresc. În funcție de primul criteriu, cele mai cunoscute tipuri de vrăji menționate de A. Candrea sunt: adusătura, aruncătura, faptul sau făcătura, la care adăugăm și alte tipuri pe care le-am întâlnit în comunitățile studiate.

Adusătura este o boală adusă în casă prin farmecele sau vrăjile unui dușman. De obicei, în acest scop sunt utilizate broaștele, considerate creaturi și unelte ale Diavolului.

Aruncătura. Este vorba de aruncarea unor farmece sau vrăji în calea cuiva, cu scopul de a transmite boala în trupul unui dușman sau în intenția de a determina însănătoșirea unei persoane. În comunitățile investigate, aruncătura sau „făpătura”, cum se mai numește în zonă, vizează proiectarea cuiva într-o stare negativă, de boală, suferință spirituală sau moarte.

Luarea din urmă. O altă practică magică este luarea pământului din locul unde a călcat sau a trecut cineva și utilizarea lui în diferite moduri pentru a-i cauza suferință.

Magia cu cadavre. În comunitățile investigate, magia cu cadavre este considerată cea mai periculoasă, datorită efectelor sale foarte grave și aproape imposibil de contracarat. În legătură cu apa în care a fost spălat mortul există diverse credințe. Dacă cineva trece peste apa aceasta „o să aibă față ca mortu’ și-și pierde tăte puterile”. De asemenea, ea este folosită în magia neagră, atribuindu-i-se o putere magică deosebită.

Magia cu obiecte care aparțin celui vizat de vrajă: haine, fire de păr etc. sunt fetișuri, care substituie persoana în cauză. Orice obiect atins de persoana respectivă poate fi utilizat în magia ofensivă, mai ales în magia cu cadavre. Obiectele din gospodăria persoanei (alimente, unelte etc.) vizate pot, de asemenea, să constituie suportul practicilor magice.

Magia prin atingere. Sătenii din comunitățile studiate cred că simpla atingere a unei persoane de către o vrăjitoare poate declanșa starea de Rău.

Aceste modalități de efectuare a vrăjilor se combină între ele, pentru a avea un efect cât mai puternic. Combinațiile merg până la asocierea unor practici de natură diferită: postul, rugăciunea și vrăjitoria, într-un singur demers de atragere și provocare a Răului.

În funcție de scopul pe care îl vizează vrăjile, se poate vorbi de acțiuni magice:

- care urmăresc să provoace pagube materiale unei persoane sau îmbogățirea alteia, care încearcă reglementarea unor dispute legate de stăpânirea unui pământ sau moșteniri;

- care vizează eșecul sau reușita profesională (examene, obținerea unui loc de muncă etc.);

- care vizează sfera relațiilor interpersonale (prietenie, vecinătate, dragoste, căsătorie);

- care urmăresc să deterioreze starea de sănătate (fizică și mentală) a unei persoane sau moartea fizică și spirituală a acesteia.

De multe ori, motivele care îi determină pe oameni să apeleze la magie sunt invidia pe bunăstarea și fericirea celui alt, răzbunarea, disputele legate de o proprietate (teren, casă, gospodărie) sau simpla plăcere de a face rău cuiva.

În practica magică, aceste tipuri de vrăji sau acte magice variază în funcție de cunoștințele magice deținute de practicant, de mijloacele și condițiile de care el dispune, de modalitatea lor de realizare și de scopul pe care ele îl vizează.

Magia practică în vederea obținerii unor beneficii materiale. O serie de beneficii materiale pot fi obținute cu ajutorul spiriduşului, un drăcuşor mic, care îndeplineşte orice dorință a stăpânului său, în schimbul sufletului acestuia.

Un alt mod de a obține anumite beneficii, extrem de importante în economia rurală, este cu ajutorul manei grâului sau manei vitelor. Este cunoscut faptul că, în zonele de munte, cerealele și porumbul, sau „bucatele”, cum le mai numesc sătenii, au fost întotdeauna o problemă. Moșii coborau cu lemne și ciubere în satele de câmpie pentru a obține în schimbul lor „bucate”. Ca urmare, grâul și porumbul erau la mare preț. În localitatea Lupșa, am întâlnit credința că cei care dețin mana grâului pot să facă oricâtă pâine doresc, înmulțind aluatul în mod miraculos.

Apelul la magie în disputele pentru avere. Disputele pentru avere au fost totdeauna ceva obișnuit în peisajul nostru rural. Ele au degenerat de multe ori în conflicte violente între săteni, care adesea erau soluționate cu ajutorul magiei și al blestemelor.

Cauzarea nereușitei profesionale prin apelul la magie. Sătenii cred că practicile magice pot avea drept finalitate nereușita în plan profesional și școlar.

1.2. BLESTEMUL

Blestemul are finalități multiple: el pedepsește, răzbună, sancționează, face dreptate, răsplătește, încearcă să reintroducă o lege morală ignorată, înspăimântă, atrage urgia divină asupra cuiva, atrage Diavolul asupra cuiva, obstrucționează împlinirea dorințelor legate de viața cotidiană (fericire, succes în gospodărie, noroc în dragoste și căsătorie, sănătate etc.). La fel ca vrăjitoria, blestemul atentează la starea de echilibru a persoanei țintă, prin condamnarea ei la o stare de anxietate sau la una de vegetare, prin degradarea și dereglarea percepțiilor sale, prin interzicerea odihnei, prin proiectarea într-o stare de totală impotență sau într-o stare de boală gravă, care în final aduce moartea.

Moartea cauzată de blestem. Moartea cauzată de blestemul proferat de dușmani este una violentă, agonică, înspăimântătoare, sălbatică, rezultat al bolilor și suferinței, este pedeapsa de la Dumnezeu, Fecioara Maria, sfinți etc. Poate fi o moarte fizică, una spirituală, una psihică sau una socială, care-l izolează pe individ de comunitate.

Blestemul poate afecta și starea individului de după moarte, condamnând trupul la neputrezire, împiedicând repaosul de după moarte, integrarea și trecerea individului în cealaltă lume. De aceea, morții ale căror trupuri nu putrezesc sunt considerați strigoii virtuali, care au fost victime ale blestemului. Apariția strigoilor prin blestem reprezintă o perturbare a traseului parcurs de suflet în integrarea lui definitivă în lumea de dincolo.

Boala cauzată de blestem. Una dintre cauzele atribuite stării de boală este blestemul. Credința agentului care proferează blestemul (emițătorul), credința agentului vizat de blestem (destinatarul) și credința comunității în capacitatea magică a cuvintelor declanșează pătrunderea în rău, în starea de suferință sau boală, o stare extrem de acută și dificil de înlăturat.

Boala invocată prin blestem creează o stare greu de suportat, nefirească, un chin mai îngrozitor decât moartea, o maladie de durată, ireversibilă. Bolile prescrise prin blesteme reflectă uneori un patologic foarte agresiv. Ele pot fi boli aducătoare de moarte, stigmatizante, boli care torturează, anulează și distrug trupul, care extermină sau au drept efect mutilarea, urâțirea persoanei în cauză, boli care vizează disfuncționalitatea sau anihilarea organelor sexuale masculine și feminine, frumusețea și feminitatea femeilor, boli biblice aducătoare de mari suferințe.

Blestemul de părinți. Blestemul părintesc este considerat cel mai drastic blestem, imposibil de anulat și ireversibil. Doar blestemul arhieresc îl egalează în gravitate. În unele cazuri, blestemul de mamă este considerat mai grav decât toate.

Blestemul iubitei părăsite. Ca forță și duritate este plasat imediat după blestemul de mamă. Agentul emițător este în acest caz fata înșelată, iar destinatarul iubitul care a părăsit-o. Fondul pe care este proferat blestemul este unul marcat de intensitatea trăirilor, sentimentelor iubitei înșelate. Aceasta urmărește să declanșeze dragostea persoanei iubite prin descântece care conțin blesteme sau similiblesteme, ce-i interzic destinatarului lor anumite activități fundamentale, atâta timp cât el nu se întoarce la iubita abandonată. Uneori blestemul este însoțit de auto-blestem: iubita înșelată se blestemă ca să nu-l mai iubească pe cel care a înșelat-o.

Pedepsele sortite celor care-și înșală iubita sunt: neputința și suferința, boli incurabile, chinuri, chiar moartea, ieșirea din umanitate, izolarea socio-afectivă.

Blestemul la vatră. Este un blestem foarte vechi, care are la origine simbolismul vetrei în cultura noastră populară. Așa cum remarcă Delia Ilie¹, vatra reprezintă un microcosmos catalizator al sacralului, conținând în sine simbolistica centrului lumii. Ca sediu al strămoșilor și loc care facilitează comunicarea cu divinitatea, vatra casei simbolizează centrul de greutate al gospodăriei. Blestemul la vatră afectează însuși acest centru de greutate, făcându-l să se clatine și chiar să cedeze, lăsând calea deschisă Răului, dezechilibrului și haosului.

Psaltirea, carte de rugăciune și carte de blestem: O modalitate frecventă pentru sătenii din Lupșa este de a blestema cu ajutorul cărților de rugăciuni. Dintre aceste cărți, *Psaltirea* conține psalmii lui David, rugăciuni extrem de puternice și eficiente. Între psalmii din *Psaltire* există câțiva considerați foarte eficienți, deoarece conțin imprecății extrem de dure. Unii săteni evită să citească acești psalmi, însă alții îi citesc pentru a blestema.

---

¹ Delia Ilie, *Simboluri sacre ale spațiului de locuit*, teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai” – Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Cluj-Napoca, 2002, p. 208.

Victimele blestemului. În legătură cu acest aspect nu am constatat un consens deplin al celor intervievați. Câțiva dintre aceștia sunt de părere că blestemul nu îi afectează pe cei nevinovați, însă cei mai mulți consideră că blestemul îi afectează și pe cei nevinovați. Totuși, există și riscul ca în cazul în care persoana vizată de blestem este nevinovată, aceste efecte să se întoarcă asupra celui care a emis blestemul. De asemenea, se crede că blestemul îi afectează mai ales pe cei fără credință și care comit fapte reprobabile: fură, jură strâmb, își supără părinții, profită de pe urma celor lipsiți de apărare etc.

2. MAGIA DEFENSIVĂ ȘI PROTECTOARE

Există mai multe modalități prin care o persoană se poate *proteja de efectul magiei ofensive*.

În Lupșa, femeile poartă o haină pe dos pentru a se proteja de vrăjitorie sau folosesc în acest scop tămâie și grâu. O altă modalitate de protecție împotriva vrăjilor este luarea din urma persoanei suspectate de vrăjitorie. Apa sfințită are, de asemenea, rol protector împotriva vrăjitoriei. O modalitate magică de protecție împotriva vrăjitoriei este fierberea unei oale noi pe sobă, încontinuu, până ce crapă oala. Acest act magic are ca finalitate moartea vrăjitoarei care a atentat la bunăstarea sau fericirea cuiva.

În Dealul Negru, mijloacele de protecție împotriva vrăjitoriei sunt similare celor din Lupșa: rugăciunea, postul, purtarea unei haine pe dos, stropirea cu apă sfințită. Unele femei își pun în pantof o monedă de 5 bani, ca să le ferească de farmece și vrăji.

Protecția împotriva blestemului. Pentru a se feri de blestem, o persoană trebuie să evite să blesteme pe cineva, deoarece, așa cum am văzut anterior, există riscul ca blestemul să se întoarcă asupra celui care l-a proferat. O altă modalitate de protecție este prin rugăciune, post și încredere în Dumnezeu. La granița dintre religia populară sau folk și religia oficială sunt rugăciunile de dezlegare practicate de către unii reprezentanți ai clerului. Aceste rugăciuni conțin în mare parte blesteme adresate Diavolului, prin care se urmărește anihilarea sa.

3. MAGIA DIVINATORIE

Magia divinatorie este extrem de vastă. În numeroase cazuri țaranul are propriile sale metode de prevestire a Binelui sau Răului. Elaborarea unor astfel de metode a fost determinată în mare parte de dorința de a preîntâmpina nenorocirile.

Se poate vorbi de practici destinate prevestirii unei stări de Rău în general, dar există numeroase astfel de practici legate mai ales de momente importante ale cursului vieții: naștere, căsătorie și moarte. Referitor la acestea din urmă, în localitățile studiate am întâlnit următoarele practici:

Modalități de prevestire a destinului viitorului copil. Una dintre vechile preocupări legate de naștere, în cadrul comunităților tradiționale, a fost *anticiparea sexului viitorului copil*. Această preocupare era evidentă în timpul sarcinii, ea fiind generată de statutul femeii și bărbatului în societatea tradițională. Din rațiuni economice, bărbatul deținea o poziție superioară în raport cu femeia: el perpetua numele familiei și patrimoniul acesteia, în timp ce fetele diminuau averea familiei, prin dota primită la căsătorie. Evident că în aceste condiții venirea pe lume a unui băiat era un eveniment dorit și primit cu multă bucurie de familie și comunitate, iar femeia care dădea naștere unui băiat era, astfel, foarte apreciată. Bărbații care aveau numai fete erau ironizați spunându-li-se „sacul fetelor”.

În Lupșa, femeile anticipează sexul copilului în funcție de anumite simptome:

– dacă femeia însărcinată are pete pe față va naște o fată;

– dacă sarcina este mare se crede că va fi băiat;

– în cazul când femeia se află la a doua naștere, sexul copilului se deduce prin comparație cu prima sarcină;

– dacă ea simte mișcările copilului în altă parte decât la prima sarcină, atunci copilul nu va avea sexul primului născut.

Modalități de prevestire a căsătoriei. Fiind un eveniment de extremă importanță în viața individului și a comunității, căsătoria a atras și atrage diverse practici magice și religioase de prevestire și influențare.

Ca și mijloace de prevestire, fetele din Lupșa recurgeau la câteva practici cunoscute de săteni, dintre care unele se mai practică și astăzi. *Anul Nou* era o ocazie de a afla dacă fata se va căsători sau nu în decursul anului care tocmai începe. În acest scop, fetele nemăritate mergeau la miezul nopții, când se trăgeau clopotele pentru încheierea anului, să ia apă din vale într-o cană nouă, pe care o scufundau în apă cu gura în jos. Puneau apoi un albuș de ou în apă și dacă albușul forma un model de cunună, era semn că fata se va mărita în anul acela.

O altă sărbătoare în ajunul căreia sunt consemnate diverse practici de prevestire a căsătoriei și a calităților viitorului soț este Boboteaza. În ajun de Bobotează fetele nu mâncau toată ziua și făceau un mănunchi de busuioc înainte de venirea preotului cu crucea. Noaptea puneau busuiocul în curte, iar dimineața, dacă busuiocul era brumat însemna că fata se va mărita „după un băiat gazdă”, adică bogat, iar dacă nu era brumat însemna că fata se va mărita cu un băiat sărac.

Tot în ajun de Bobotează, dacă fetele nu mâncau toată ziua, iar seara doar o plăcintă mare făcută din făină și sare, ele visau noaptea că vine pețitorul și le dă apă să bea.

O practică la care unele fete din Lupșa mai recurg și astăzi este tot în ajun de Bobotează. Fetele nu mănâncă deloc, iar când vine preotul cu crucea iau puțin busuioc din mănunchiul lui și îl pun sub perină. Noaptea ele visează viitorul soț, care vine și le dă pâine și apă.

Practicile de divinație a căsătoriei și ursitului din localitatea Dealul Negru sunt foarte asemănătoare:

În ajun de Bobotează fetele ajunau toată ziua și se rugau, folosind boabe de grâu ca să numere de câte ori au spus Tatăl Nostru. Seara ieșeau afară și se uitau la cerul înstelat și prima stea pe care o vedeau le indica direcția în care se vor mărita. Noaptea își visau ursitul.

Cununa de Sânziene era aruncată pe casă și dimineața, dacă găseau păr blond pe ea însemna că fetele erau iubite de un bărbat blond, dacă era păr negru, de un bărbat brunet. Dacă era păr alb, însemna că fata se va mărita cu un bărbat mai în vârstă.

Modalități de prevestire a morții. În cadrul comunității din Lupșa există credința că nu e bine să fie cunoscută data morții cuiva, pentru că *omul, dac-ar ști când îi vine sfârșitul, n-ar mai lucra nimic ș-ar lăsa tot în paragină* (Purdea Nicolae, Lupșa, martie, 1995).

Cu toate acestea, sătenii cred că există semne care prevestesc moartea; natura și visele sunt cadrele în care aceste semne prevestitoare își găsesc calea de manifestare.

Unele animale sunt considerate a fi înzestrate cu capacitatea de a anticipa moartea omului. Ele sunt simple vehicule ale mesajului divin, mesaj ce nu se adresează tuturor, ci doar aceluia pe care Dumnezeu vrea să-i avertizeze, pentru a-i pregăti să facă față evenimentului. În Lupșa se crede că dacă bufnița se așează pe turnul bisericii sau pe acoperișul unei case, dacă cioara cârâie urât în jurul casei, dacă un câine latră prelung în curtea cuiva sau găina cântă ca și cocoșul va muri cineva din sat.

Și în localitatea Dealul Negru am întâlnit astfel de semne prevestitoare sau modalități de interpretare a apropierei morții.

La Sânziene se face cunună cu fiecare nume din casă și se-aruncă pe casă. A cui cunună pică prima de pe casă acela va muri primul din casă (Mihuț Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Dacă intră o pasăre în casa cuiva este semn de moarte sau necaz mare. Pentru ca să nu moară cineva din casă, pasărea trebuie omorâtă. Dacă pasărea iese vie din casă, atunci în mod sigur cineva va muri (Mihuț Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

4. MAGIA DEFENSIVĂ ȘI PREVENTIVĂ

Descântecul. Principalul mijloc defensiv de natură magică a fost multă vreme descântecul. Actualmente el este tot mai puțin prezent în peisajul rural. În localitățile studiate se mai recurge la descânțete doar în situații de deochi.

Descântecul scoate pacientul din timpul cronologic și-l proiectează în timpul primordial, făcându-l să re trăiască astfel o realitate originară. Această proiectare a sa în starea inițială, prin invocarea timpului primordial al perfecțiunii îi asigură bolnavului o nouă naștere, îl transformă dintr-un om bolnav într-un om sănătos. Din punct de vedere psihologic, descântecul restabilește echilibrul individului în urma unei situații de disconfort, detensionându-l și conferindu-i o stare pozitivă.

Practici defensive și de protecție legate de naștere. O serie de interdicții din perioada sarcinii au ca principal scop *nașterea unui copil sănătos, atât fizic, cât și psihic*. În comunitățile studiate, femeia însărcinată trebuie să evite obiecte sau oameni urâți, înspăimântători, deoarece copilul poate fi afectat. În cazul în care se confruntă cu o astfel de situație, ea trebuie să rostească o formulă magică, ce asigură atât protecția ei cât și a copilului: *Doi sântem și doi vedem / Și nimica să n-avem!* (Ceapa Sava, Lupșa, februarie, 1995).

Când femeia gravidă vede on om nenorocit ori tilav, cu defecte la mâni, la picioare sau în altă parte a corpului, trăbă să scuipe și să zăcă: „Doamne ferește!” și să bată de tri uări cu degetu’ într-un lemn.

Femeia gravidă să nu ducă lemne sau aștițe în poală, că i să fac la copil aripioare pă spate, care-i dau mâncărime la copil. Poate să schepe numa’ dacă mă-sa îi mulge țâță pă spate. Ea nu are voie nici să ducă flori sau grăunțe în poală, că-i rămâne copilu’ cu pete pă piele. Gravida să nu puie nimic în sân, că rămâne pată pă copil. Ea n-are voie să doarmă pă spate prea mult, că atunci crește prea mare copilu’.

Dacă vezi cumva on om tilav când ești gravidă, scoptește în sân ca să nu te miri pă el. Dacă te-ai mirat, atunci trebe să-i zăci la copil, după ce-l naști: „Cum m-am mirat, așe să să dezmiere!”

N-ai voie nici să duci flori la nas să le miroși, că rămâne copilu’ cu pete pă față. Dacă cumva uiți și duci flori la nas, trăbă repede să-ți duci mâna la spate ca să iasă petele pă spate și nu pă față. Dacă vrei să dai în cineva așe în joacă, trăbă să-l atingi, că dacă nu, rămâne copilu’ mut. Să ai grijă să nu sufli în foc, că iese copilu’ cu piele roșie pă față sau cu piele de șarpe (Mihuț Ileana, Negrești, iulie, 1997).

Legat de practicile alimentare, este binecunoscută „pofța” pe care femeia însărcinată o are față de anumite mâncăruri, băuturi, fructe etc., „pofță” care trebuie satisfăcută în limitele posibile. În caz contrar, se crede că există riscul ca ea să piardă copilul. Cu toate acestea, femeia nu are voie să fure mâncarea sau alimentele pe care le poftește, deoarece copilul se va naște cu semnul obiectului furat pe corp.

Un alt set de practici au drept scop *protejarea noului născut* de boli specifice copilăriei, de spirite malefice, deochi, atunci când mortalitatea infantilă făcea ravagii.

În Lupșa, protecția de deochi era și este încă în numeroase cazuri asigurată de o ață roșie cu mărgea albă, care se leagă la mâna copilului și care se cheamă *ghiocel*. Femeile care privesc copilul trebuie să spună: *Phui, să nu-l deochi!*

În trecut, copilul nu era lăsat singur în casă sau afară nici un moment, de teama spiritelor rele, care-i puteau face rău.

Femeilor care vizitau nou născutul în perioada menstruației le era interzis să pună mâna pe el, pentru ca nu cumva acesta „să facă bube”. Dacă cumva ele puneau mâna pe copil trebuiau să spună: *Eu îs urâtă, tu să fii frumos și curat!* (Ceapa Sava, Lupșa, februarie, 1995).

Un alt pericol pentru nou născut era *furatul somnului*. Toți cei care vizitau copilul trebuiau să-i lase un obiect oarecare în leagăn *ca să nu-i fure somnul*. Acum se lasă bani.

O practică foarte cunoscută de alungare a spiritelor malefice, de protecție contra bolii și morții era cea a schimbării numelui. Copilul bolnăvicios era dat pe fereastră unei femei din sat, care mergea cu el până într-un anumit loc, îi schimba numele de botez și-l aducea înapoi mamei sale. Mama îl cumpăra de la femeia respectivă și, din acel moment, nu mai folosea numele de botez al copilului, ci pe cel dat de femeie. Această practică simbolizează o nouă naștere a copilului, prin care el este scos de sub influența spiritelor malefice și a bolii și readus într-o stare nouă. Un nume nou înseamnă un nou început, ritualul putând semnifica în același timp purificarea copilului și înșelarea spiritelor malefice.

În localitatea Dealul Negru, sătenii obișnuiesc să pună în leagănul copilului cărți de rugăciuni și tămâie ca să-l protejeze de Rău. Cărțile care se pun de obicei sunt Visul Maicii Domnului și Rugăciunea Talisman. De asemenea, copilul și leagănul sunt stropiți cu apă sfințită în același scop. Pe lângă acestea, ei așează în leagăn lângă copil obiecte ce țin de arsenalul unei magii simpatetice: o furculiță, *ca să i să bage în ochi la Diavol, dacă vrea să-i facă Rău*, și un cuțit, *ca să-l taie pă care vrea să-i facă Rău la copil* (Mihuț Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

La fel ca și în Lupșa, și aici se obișnuiește să se pună bani în leagăn pentru a nu i se fura somnul copilului și să i se lege o ață roșie la mână pentru a-l feri de deochi. Mamei îi este interzis să doarmă cu spatele la copilul nou născut până ce acesta are 6 săptămâni, în caz contrar vine Val-vârtej și-l schimbă cu un copil mai urât.

Șase săptămâni după naștere n-are voie să intre în casă o femeie care-i la ciclu, că să umple copilu' de bube. Dacă totuși intră, ea trăbă să-i spuie la mama copilului și să zăcă de tri ori: „Io-s urâtă, tu să fii curat!” (Mihuț Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Dacă femeile care-s la menstruație ating copilu', el să umple de bube și scapă tare greu de ele. De aia să pune la intrare pă prag un fir roșu, cât îi pragu'. Dacă coptilu' să umple de bube, mama trăbă să margă la femeia care le-o fost în casă și să-i ceară chiloții când îi la ciclu, să ieie apă di pă ei și să spele copilu' cu ea. Altfel nu poate scăpa copilu'.

Până la șase săptămâni nu i se scot hăinuțele la uscat, că să-mbolnăvește copilu'. Poate să i să strâmbe gura sau ochii, să să uite ciocuș. Nu-i voie să scalzi copilu' cu apă adusă după asfințatu' soarelui și de câte ori il scalzi, trăbă pusă apă sfințată în baia copilului. (Giurgiu Ana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Practici defensive și de protecție legate de moarte. În Lupșa, se obișnuiește ca cineva din familia defunctului să măsoare o sfoară de lungimea sicriului, pe care o înfășoară pe o bucată de pâine sau colac de la pomană, împreună cu o șuviță din părul mortului. Sfoara astfel înfășurată trebuie aruncată în podul casei zicând: *Na merinde, să nu te mai întorci înapoi!* Rolul acestui gest este de a separa mortul de familia lui și de a preveni reîntoarcerea lui acasă pentru a lua cu el vreun alt membru al familiei sau vreun animal din gospodărie. O sfoară identică cu prima se înfășoară doar cu o șuviță din părul mortului, fără pâine sau colac și se pune la crăpăturile casei pentru ca mortul *să nu ducă norocu' și binele de la casă* (Burz Sava, Lupșa, februarie, 1995).

Un obicei foarte asemănător a fost consemnat în Dealul Negru:

După ce moare cineva, trebe să măsoari cu o ață copârșăul în cele patru colțuri și ața să o pui acolo sus la grindă în podu' căsii. Că dacă nu măsoari și nu pui ața aia acolo atuncea îți mor animale și nu mai poți să aduni nimic. Să ducă norocu' și sporu' de la casă (Giurgiu Ana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Interdicții privind activitățile domestice. În Lupșa, timp de trei zile cât mortul se află în casă, este interzisă orice altă activitate, în afara preparatelor destinate funeraliilor. Această interdicție trebuie păstrată și de vecinii mortului, până la a treia casă distanță. Se crede că la cei care nu respectă această interdicție le vor amorți mâinile: *La care lucră, le amorțesc mâinile.* (Burz Sava, Lupșa, februarie, 1995).

5. MAGIA „PROIECTIVĂ” DE PREFIGURARE A UNEI REALITĂȚI POZITIVE

În general, prin acest tip de magie se urmărește influențarea realității în sensul dorit de cel care efectuează actul magic. Este vorba în numeroase cazuri de tentative de influențare a destinului indivizilor, a realității lor înconjurătoare. Am denumit acest tip de magie „proiectivă”, deoarece ea condensează proiecții ale nevoilor și aspirațiilor individuale sau colective.

Modalități de influențare a destinului noului-născut. În trecut, tinerele mame încercau încă de la naștere să influențeze destinul copilului, apelând în acest scop la diverse practici magice. Deși astăzi nu mai reprezintă practici curente în cadrul comunei Lupșa, ele au rămas încă în memoria sătenilor. Dacă părinții doreau să aibă un copil înstărit, aruncau cordonul ombilical într-o prăvălie: *buricu' s-arunca în boldă, ca să fie copilu' bănos.* Tot pentru a-i spori averea copilului, acesta era așezat pe un cojoc de oaie, după ce ajungea acasă de la botez, crezându-se că acest gest îi va aduce *noroc de oi.* (Ceapa Sava, Lupșa, februarie, 1995).

Pentru sănătatea copilului se apela la alte practici. În situația în care copilul se năștea cu pete pe corp sau bâlăbăit, mama trebuia să se gândească, stând în

picioare pe o mătură, dacă a văzut ceva neobișnuit pe perioada sarcinii. Timp de 6 săptămâni ea repeta acest gest, până când își amintea. În cazul în care ea își amintea, petele sau bălbâiala copilului trebuiau să dispară, iar în caz contrar copilul rămânea cu pete sau bălbâit.

Preocupările pentru calitățile fizice și morale ale copilului sunt reflectate în diverse practici desfășurate cu ocazia primei băi a noului născut, *scăldătoarea*. În virtutea legilor aceleiași magii simpatetice, în apa de baie se puneau obiecte care îndeplineau o funcție magică, fiecare obiect simbolizând o calitate dezirabilă pentru copil, de exemplu *fire de lână, ca să aibă păr des și frumos*. Pentru ca să cânte frumos, copilului i se dădea *să beie apă de la prima scaldă din clopotu' de la vite*.

Gândindu-se la profesia pe care o doreau pentru copilul lor, moșii puneau în leagănul copiilor obiecte ce simbolizau acea profesie: cărți sau condeie ca să devină cărturari.

Când mergeau cu copilul la biserică pentru a fi botezat, moașa îi descânta copilului: *Să fie jucător / Și să fie lucrător, / Să fie lăcomos / Și să fie și frumos!* (Ceapa Sava, Lupșa, februarie, 1995).

Toate aceste gesturi și practici rituale magico-religioase erau menite să prefigureze destinul și calitățile copilului în coordonatele dorite de către părinți, vizând viitoarea lui integrare socială și comunitară.

Modalități de influențare a căsătoriei.

Practici destinate cuceririi bărbatului iubit. În trecut, femeile apelau deseori la practici magice pentru a se căsători, *farmecele* fiind mijloacele cele mai la îndemână pentru cucerirea bărbatului iubit. Iată o astfel de practică menționată de o informatoare din Lupșa: *Pui în vârful capului unsoare de porc topită și-o lași să să prelingă în jos pă spate și pă fund în jos și apoi faci cu ea plăcinte. Plăcintele alea le dai la bărbatu' care-ți place ș-apoi ăla a tău îi și nu țâ-l mai ia nime!* (Ceapa Sava, Lupșa, februarie, 1995).

O practică foarte des utilizată, atât în Lupșa cât și în Dealul Negru, de către fetele care doresc să se căsătorească, este postul și rugăciunea, în special postul Sf. Nicolae și cel al Sf. Anton.

*

În final, nu putem să nu remarcăm bogăția și diversitatea credințelor și practicilor magico-religioase din zona investigată. O analiză atentă a practicilor prin care omul încearcă să prevadă destinul, să se apere sau să evite pericolele cu care acesta îl încearcă și chiar să-l influențeze sau să-l modifice pe cât posibil, nu relevă nici resemnare și nici pesimism. Acest lucru ne pune în fața unor indivizi care nu se supun pasiv unui *datum*, ci sunt agenți activi care participă la făurirea propriului destin, prin mijloacele care le sunt accesibile. Aceste mijloace

---

funcționează ca și importante furnizoare de repere pentru interpretarea necunoscutului, pentru controlul aspectelor necontrolabile, contribuind în acest fel la securitatea și confortul psihologic al individului și comunității. Ele ajută indivizii să facă față prin mijloace magico-religioase problemelor fundamentale ale existenței umane: naștere, căsătorie, boală, moarte, nenorociri, catastrofe naturale etc.